Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2009 жыл 31-чи октябрь, шабат кюн.
№ 210 (18311)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

Жер-жерли бюджетлени толтурургъа битеу мадарланы хайырландырыргъа

КъМР-ни Президенти республиканы районларыны бла шахарларыны администрацияларыны башчылары бла алгъыннгы кенгешинде жер-жерли бюджетле быйыл тогъуз айгъа къалай толтурулгъанларыны юсюнден отчёт хазырларгъа буюргъан эди. Орта кюн кезиулю тюбешиулеринде финансла министри Азрет Бишенов тынгылы хапар айтханды.

Арсен Каноков (ортада), Чеченланы Аньуар, Александр Меркулов (онгдан солгъа).

Ол билдиргеннге кёре, жер-жерли бюджетле кеслери файдалары жаны бла планны (ол а 9 айгъа 75 процентди) 66 процентге толтургъандыла. Ала асламысында налогладан эмда налогладан тышында файдалагъа кёре къураладыла, ол жаны бла планны 60 проценти толтурулгъанды. Битеу да жер-жерли бюджетлеге 1 миллиард 485 530,6 минг сом тюшгенди. Ол а 2008 жылны 1-чи октябрине дери кезиу бла тенглешдиргенде, 96,1 процентни тутады. Аллай файдаланы ёлчеми 6 районда ёсгенди, жетисинде уа тюшгенди.

Барысындан да кёп жыйылгъан налогга адамланы файдаларына салыннганы саналады да министр андан жер-жерли бюджетлеге 2 миллиондан аслам жыйылгъанын белгилегенди. Он районда бла шахарда ол ёсгенин, ючюсюнде уа азайгъанын билдиргенди.

Ол нек аз болгъаныны сылтауун ангылата, бу налог иш хакъны фондуна кёре болгъанын чертгенди. Сёз ючюн, Черек районда ГЭС-ни каскадыны къурулушу тохтагъанды, Элбрус районда Тырнаузну тау-байыкъландырыучу комбинатда производство тюрлендирилгенди, Бахсанда «Автозапчасть», Терекде налмаз завод производстволарын къысхартхандыла, Прохладнада аскер бёлюм кетерилгенди.

Азрет Бишенов айтханыча, бу налогну жыйыу хар районда да бирча тап бармайды. Ол а ким къалай оноу этгенин шарт кёргюзтеди. Ол налогну осал жыйылыууну башха сылтауларын да туура этгенди: налог салыннган ишле аз ачыладыла, бир-бир ишлени коэффициентлери да тюз тергелмейдиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Хурметлеу

Закийге сюймеклигибизни ачыкъларгъа жыйыллыкъбыз

Жангыдан жетди закий поэтибизни туугъан кюню. Биягъы келир, узакъ жол арытып, Къайсынны ёз жаны кибик кёрген, Дюгерни айтхылыкъ акъылманы Нафи Джусойты. Жыйылырбыз ахлулары, жууукълары, къалам къарындашлары, окъуучулары, танышлары. Ол дуниясын алышхандан сора туугъан тёлюню келечилери да.

Аны атын жюрютген майданда эсгертмесине ноябрь айны биринчи кюнюнде 10 сагъатда гюл къысымла салырбыз. Ызы бла Чегем шахаргъа атланырыкъбыз. Анда жюрек сёзюбюзню айтыргъа, сюймеклигибизни ачыкъларгъа кюреширикбиз.

Хар бирибиз, тюз да зияратха баргъанча, анга баш ургъанлай, эсибизге тюшюргенлей, жангыдан Къайсын бла тюбешгенча болабыз. Аны бла бирге уа бар жарсыуларыбыздан, къайгъыларыбыздан азат боллукъчабыз бу уахтыда. Ма аллай уллу, деменгили, огъурлу, хош, байтамал кючю барды бюгюн-бюгече да бизни чегемли назмучубузну.

Хар тилни да ёз табийгъаты, ёз къудурети, минг-минг жыл бюгюнлюкге келген тарых жолу да болмай амалы жокъду. Ёз тилибизни биз тауда, аулакъда, жолда, ныгъышда, малда, сабанда, къууанчда, бушууда, алгъышда, кюйде шатык, сюйдюмлю айта биле эсек, тёгерекдегиле сукъланырча, юлгю алырча, сора биз жашау жолубузну бошунакъгъа арытмагъанбыз. Алай бу уллу миллет ишде уа бизни биринчи, сыйлы устазыбыз а, айхай да, Къулийланы Шууаны жашы Къайсын эди. Аны хайырындан, сёзсюз, бизни таш бла тенг жаратылгъан тау тилибизни Москвада, Киевде, Ригада, Лондонда, Делиде, Вашингтонда, Парижде, Токиода, Берлинде да бек иги, бек уста биледиле.

Жерими хар халысы, хар ташы, къаясы, тауу, хар къолу, хар ауз-ауз череги, шауданы, кезлеую, чучхуру къуруп, жокъ болуп кетерикдиле бу дунияны бетинден... Биз алагъа Къайсын, Кязим этген назму дууаланы кече- кюн да шыбырдай турмасакъ. Сёзюмю уа чегемли акъылманнга аталгъан назму тизгинле бла бошаргъа сюеме:

Кюн атхан ол тенгликде,
Жаш тууду эрттенликде.
Ачылды Тейри эшик,
Бёленди Жулдуз бешик.
Согъулду да сырыйна,
Тау бёлляу айтды ынна:
«Жукъудады кюн да, ай да,
Гинжичик да, суу да, сай да;
Уюудады сют да, май да,
Сабийчик да, жыр да, шай да;
Мамырлыкъ жерде жашайды:
Той, къууанч алай жашнайды.
Тюш кёреди къуш да, тай да,
Бешикчик да, буу, будай да;
Солуудады къыш да, жай да,
Шорхачыкъ да, тау, сарай да...
Бийикден жулдуз къарайды,
Ажашхан жаннга жарайды...
Жукъудады кюн да, ай да,
Къайсынчыкъ да, буу,
будай да...

БЕППАЙЛАНЫ Муталип, жазыучу.

КъМР-ни ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНДА

Социальный жумушлагъа ахча азайтыллыкъ тюйюлдю

Къабарты-Малкъарны Правительствосуну кезиулю жыйылыуу Къабарты-Малкъар Республиканы 2010-2012 жыллагъа социальный эмда экономика айныууну прогнозун сюзюуден башланнганды. Жыйылгъанланы аны бла шагъырей этген Мусукланы Алий-экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министри ол эки тюрлю вариантдан къуралгъанын билдиргенди.

Биринчисинде битеу кёрюмдюле къыралда хал игиге айланып иш къалса деген мурат бла белгиленнгендиле. Экинчиси уа ахча къытлыкъны хатасы эсге алыныp, алай жарашдырылгъанды. Аны бла бирге республикалы бюджетни ёлчеми да алгъындан эсе аз кёргюзтюледи. Аны бла бирге уа анда файдала, къоранчла да азаядыла. Болсада социальный жумушлагъа деп белгиленнген ахча уллулай къалады. Иш хакъ орта эсеп бла 10.900 сом боллукъду. Алай ол да налогла къалай жыйылгъанларына кёре тюрлениллик-ди.

Былайда Правительствону Председатели Александр Меркулов иш хакъны жашыргъан адет алыкъа къурумагъанын, бюджетге налогладан файда тюшюрюуге ол уллу чырмау этгенин эсгертгенди, аллай болумгъа къажау къаты кюреширге кереклисин чертгенди.

Министр доклад этген башха вопрос да налогла бла байламлы эди. Сёз КъМР-ни Правительствосуну «Гражданланы иеликлеринде болгъан къурулушлагъа, отоулагъа, мекямлагъа налог салыр муратда аланы багъаларын жангыдан тергеуню юсюнден» бегимине тюрлениуле кийириуню юсюнден баргъанды. Мусукланы Алий аланы 1,5 кереге кётюрюуню тюзге санагъанды. Финансла министр Азрет Бишенов аны жанлы болгъанды, башха субъектледе аллай мекямланы багъалары бизден уллу болгъанларын айтханды.

Черек районну башчысы Темиржанланы Махти оюм этгеннге кёре, мында сагъыш этерча затла бардыла. Сёз ючюн, юйлерине, мекямларына техника паспортла алмагъанла бардыла. Ала налог тёлерик тюйюлдюле.

Правительствону Председатели, керти окъуна, бир-бир налогланы жыйыуну амаллары кёргюзтюлмей къалгъанларын белгилегенди. Бизни Парламентибиз аны юсюнден Къырал Думагъа тийишли обращение этсе иги боллугъун айтханды. Ол тюзетиуню кийирип, бегимни проектин къабыл этерге чакъыргъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

РФ-НИ ЖАМАУАТ ПАЛАТАСЫ

Делегатла сайлауларын этгендиле

РФ-ни Жамауат палатасыны ючюнчю чакъырылыууна кандидатланы кёргюзтюр мурат бла ЮФО-да бардырыллыкъ конференциягъа Къабарты-Малкъардан къатышырыкъ делегатланы жыйылыулары болгъанды. Анда округ конференцияда Жамауат палатаны членине кандидатхаТаов Пшикан Кесовични-КъМР-ни Эркин профсоюзларыны федерациясыны председателин- кёргюзтюрге оноу этилгенди.

23-чю сентябрьде Россейни Президенти Дмитрий Медведев РФ-ни Жамауат палатасыны 42 адамдан къуралгъан жангы къауумун къабыл кёрюуню юсюнден Указгъа къол салгъанды. Федеральный законнга кёре, бир айны ичинде президент сайлагъан къауум битеуроссей жамауат биригиулени келечилеринден да аллай бир адамны айырады, ызы бла ала бирге регионла аралы эмда регион жамауат биригиуле тийишли кёрген жамауат къуллукъчуладан дагъыда 42 членни сайлайдыла.

Жети федеральный округну хар биринден алты делегат айырылады. Алай да да, ЮФО-ну 13 субъектинден палатада алты келечи ишлерикди.

Палатаны жангы къауму быйылны ахырына дери къуралып бошаллыкъды. 2010 жылда январьда уа ол кесини биринчи пленар жыйылыуун бардырыргъа керекди.

Эсигизге салайыкъ: П.К.Таов бусагъатда Россейни Жамауат палатасыны экинчи чакъырылыуунда республиканы атындан ишлейди.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

КъМР-ни ПАРЛАМЕНТИНДЕ

Башха субъектле бла байламлыкъланы кенгертирге муратлыдыла

КъМР-ни Парламентини президиумуну законла чыгъарыучу органны башчысы Чеченланы Ануар бардыргъан кезиулю жыйылыуунда бек алгъа Парламентни 2009 жылда 31-чи октябрьде чакъырыргъа белгиленнгенди.

Андан сора «Къабарты-Малкъар Республикада автомобиль жолланы эмда жол бла байламлы ишлени юслеринден» Законнга тюрлениуле кийириуню юсюнден», «Къабарты-Малкъар Республикада бюджетни къураунy эмда аны бла ишлеуню юсюнден» Законну бир-бир болумларын болжаллы халда тохтатыуну юсюнден» эмда башха законопроектле сюзюлгендиле. Ала бла жыйылгъанланы комитетлени председательлери Сафарби Маремуков бла Каншоуби Ахохов шагъырей этгендиле. Битеу сюзюлген законопроектле Парламентни депутатларына, право управлениясына, тийишли органлагъа бла организациялагъа ала кеслерини оюмларын бла эсгертиулерин хазырлар ючюн жиберилгендиле.

Президиумну членлери дагъыда федеральный законланы проектлерини юслеринден профильли комитетле хазырлагъан оюмлагъа да къарагъандыла. Аланы асламысына ыразы болуп, бу вопросну да Парламентни сюзюуюне берирге оноулашхандыла.

Россей Федерацияны башха субъектлерини законла чыгъарыучу органлары бла бирге ишлеуню чеклеринде, президиумну членлери РФ-ни Агъач, Жер кодекслерине, «Ветеранланы юслеринден» Федеральный законнга тюрлениуле кийириу бла байламлы законодательный башламчылыкъла бла шагъырей болгъандыла.

Ахырында Чеченланы Ануар, Жер-жерли самоуправлениеланы эмда жер-жерлени социальный-экономика айныуларыны вопрослары жаны бла комитетни председатели Хазратали Бердов, Культура жаны бла комитетни председатели Рахайланы Анатолий, Аграрный промышленность эмда жерле бла байламлы халла жаны бла комитетни председатели Хажмурид Тлехугов командировкагъа баргъанларыны, анда эшитген,кёрген затларыны юслеринден хапар айтхандыла. Чеченланы Ануар РФ-ни субъектлерини законла чыгъарыучу органлары бла парламентле аралы бирге ишлеуню юсюнден келишимле этиу жаны бла иш андан ары бардырыллыгъын белгилегенди. Аллай келишимлени республиканы излемлерин бла онгларын эсге алып, министерствола бла бирге толтурургъа керекди, дегенди.

Татьяна БОРОВИНСКАЯ.
КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

КЮЗНЮ КЪАЙГЪЫЛАРЫ

Бир гектардан – жюз центнер нартюх

Сууукъла тюшгюнчю нартюхню тирлигин алып бошау республиканы сабанчыларыны баш борчларындан бириди. Аны тамамлауда лескенчиле да бар онгланы толу хайырланыргъа итинедиле. Райондагъы тюрлю-тюрлю иеликдеги мюлклени къайсы биринде да нартюхню тирлиги аман тюйюлдю, орта эсеп бла алгъанда, хар гектардан 45 центнер мирзеу тюшеди.

- Нартюхню оруу 19 комбайн бла бардырылады, - деп билдиргенди эл мюлк эм ашазыкъ управлениены начальниги Исмайыл Кошеев. – Ол агрегатла кюн жарыгъы ишлетиледиле, 29-чу октябрьге алгъанда, 4500 гектарны тирлиги жыйылгъанды. Энди къалгъаны 2800 гектарды да, ол бахчалада иш жууукъ 7-8 кюнде бошалыр деп турабыз. Механизаторларыбыз бек къадалып ишлейдиле, техника жетишеди, алай бла тирликни алыуда бир тюрлю тыйгъыч жокъду. Чырмаулукъ этген башха затды: мирзеуню мылылыгъы 25 процентге дери жетеди, алыучу предприятиялада къоранчсыз сакълар ючюн, аны 14 процентге дери къургъакъсытыргъа керек болуп, къарыулары азлыкъ этеди. Аны себепли мюлклени оноучуларын жыйылгъан мирзеу терк кетерилип турурча онг болмагъаны жарсытады.

Огъарыда айтханымча, нартюхню тирликлиги битеу районда да аман тюйюлдю, энчи алгъанда, бек иги кёрюмдюле уа аргуданч ыла болдурадыла. Ол санда сынаулу арендаторларыбыздан бири – Бекижев Руслан - алчы болгъанлай къалады. Белгили сабанчы нартюхню 375 гектарда ёсдюргенди да, хар гектардан орта эсеп бла 100 центнер мирзеу алады, бир къауум участкалада уа ол кёрюмдю 120 центнерге жетгени да болад.

Башха сабан ишле къалай баргъанларын соргъаныбызда, И. Кошеев былай къошханды: «Тахта кёгетледен 63500 тонна, белгиленнгенинд ен иги да кёп жыйылгъанды. Ол иш жетишимли бошалгъанды деп айтыргъа боллукъду.

Мал ашла хазырлауда кёрюмдюле ёсе барадыла. Биченден тишлеге 12 минг тонна жыйылгъанды. Сенаждан 1200 тонна салыннганды, ууакъ этилген нартюх сабакъ урулагъа къуюла турады. Мал ашха эм малланы тюплерине жаяргъа жыйылгъан салам 35 минг тоннадан артыкъды.

Келир жылны тирлигини къайгъысын кёрюу да тийишли даражада къуралгъанды. Жер сюрюу 4800 гектарда тамамланнганды. Кюзлюк будай 3200 гектарда ёсдюрюллюкдю да, топурагъы тынгылы жарашдырылгъан 1500 гектар жерде себилгенди. Сабан сюрюу, урлукъ себиу 25 агрегатны кючю бла бардырыладыла».

КЪАЙГЪЫРМАЗЛАНЫ Борис.

ЖЫЙЫЛЫУ

Шарт программа хазыргъа оноулашхандыла

Тюнене Къабарты-Малкъарда къазакъланы болумлары жаны бла ишчи къауумну жыйылыуу болгъанды. Анда республикада къазакъланы жашауларында проблемала бла жетишимле сюзюлгендиле. Аны КъМР-ни Правительствосуну Председатели Александр Меркулов бардыргъанды.

Жыйылыуну ача, премьер-министр Россейни Президентини къазакъланы айнытыу жаны бла буйругъуна тийишлиликде республикада энчи программа жарашдырылыргъа кереклисин белгилегенди. Андан сора ол сёзню КъМР-ни информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министри Борис Паштовха бергенди. Ол республикада къазакъланы айнытыуну вопрослары бла кюреширикди. Аны кандидатурасын РФ-ни Президентини Администрациясында бла аны ЮФО-да толу эркинликли келечисини аппаратында да къабыл кёргендиле, деп бидиргенди Александр Меркулов.

Борис Султанович 14-чю октябрьде Новочеркасск шахарда РФ-ни Президентинде Къазакъланы ишлери жаны бла советни видеоконференция амал бла бардырылгъан жыйылыуунда айтылгъан затла бла эмда ол жаны ЮФО-да комиссияны оноулары бла шагъырейлендиргенди. Министр айтханнга кёре, жыйылыуда къыралны субъектлеринде къазакъланы айнытыу жаны бла иш осал баргъаны белгиленнгенди.

Къабарты-Малкъарда уа хал орталыкъды. Юлгюге Север Осетия-Алания Республиканы бла Краснодар крайны сынаулары келтирилгендиле. Алада бу жаны бла законла, программала жашауда бардырыладыла. Ёсюп келген жаш адамланы окъутуугъа бла патриот ниетде юйретиуге аслам эс бурулады.

Александр Меркулов былайда Къабарты-Малкъарны бла Россейни вузларында къазакълагъа квотала бёлюнюрча этерге кереклисин белгилегенди. Дагъыда КъМР-де кесини базасы бла къазакълы сабийле окъугъан лицей болургъа кереклисин айтханды. Премьер-министр Май эм Прохладна районлада спортну айнытыугъа аслам эс бурургъа чакъыргъанды.

Дагъыда ол къазакъланы экономика болумларыны юсюнден вопросну да кётюргенди. Районлагъа жерле бёлюннгенлерин эсгертип, анда кимле ишлегенлерин тинтирге кереклисин чертгенди. Аны юсюнден ноябрьде Прохладный шахарда боллукъ казачий кругда да айтыллыкъды.

Александр Викторович, болушлукъ сакълап турмай, къазакъланы кеслерин да къармашыргъа чакъыргъанды: «Бизни битеу амалларыбыз бардыла. КъМР-ни Президентинде Инвестицияла жаны бла совет ишлейди, Экономиканы айнытыу министерствону болушлугъу бла анга проектлени кёргюзтюрге боллукъду. Экономика мурдорсуз къазакъла кеслерини энчиликлерин сакълаяллыкъ тюйюлдюле», - дегенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Билдириу

КъМР-ни Федеральный почта связыны управлениясыны- «Почта России» ФГУП-ну филиалыны- почта бёлюмлери 3-чю ноябрьден 5-сине дери былай ишлейдиле:

3-чю ноябрьде – битеу бёлюмлери да тохташдырылгъан низамгъа кёре ишлейдиле, ишчи кюнлери 1 сагъатха къысхарады.

4-чю ноябрьде- битеу бёлюмлени да солуу кюнлериди.

5-чи ноябрьде- битеу бёлюмле да башха замандача ишлейдиле.

Жазылыу - 2010

Хурметли окъуучула!

2010 жылны биринчи жарымына жазылыу кампания андан ары бардырылады.
«Заман» газетге сиз связьны къайсы почта бёлюмюнде да жазылыргъа боллукъсуз.

Жазылыуну алты айгъа багъасы тюрленмегенди, алгъыннгылай къалгъанды - 356 сом 10 капек.

Бизни индексибиз - 51532

Жер-жерли бюджетлени толтуругъа битеу мадарланы хайырландырыргъа

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Башха налогланы юслеринден айтханда, министр тохташдырылгъан файдагъа салыннган бир налогну, эл мюлк налогну да ёлчемлери районланы асламысында ёсгенин билдиргенди. Аны бла бирге бу налогну жыйыугъа налоговикле уллу кёллю болгъанларын чертгенди. Ол 100 процентге жыйылса эди, жыл сайын 7 миллион сом тюшерик эди,деп къошханды.

Жер налог а,отчётха кёре, районланы бла шахарланы асламысында азайгъанды. ЮФО-да биз ол жаны бла ахыр жерледен бириндебиз. Налогдан тышындагъы файдалагъа жетгенде, министр приватизациядан 45 миллион сом тюшгенин билдирип, ол былтырны бу кезиуюнден эсе жарымына аз болгъанын чертгенди.

Президент аны сылтауларын билирге буюргъанды. «Келир жыл хар кварталны кёрюмдюлерине къарарыкъбыз. Аллай ахчаны сансыз этерча байла тюйюлбюз биз»,-дегенди.

Правительствону Председатели Александр Меркулов а аллай иш бардырыла тургъанын билдиргенди. Экинчи жол налог инспекцияланы келечилерин чакъырып, аладан да къаты сураргъа керекди,деп къошханды. Аны ол айтханы,башха рекомендацияла да жазылып, протокол оноу къабыл этилгенди.

Кенгешде сюзюлген башха вопрос уллу даулашла чыгъаргъанды. Сёз бюджетле аралы халланы къураууну юсюнден баргъанды. Аланы хар кимни да ыразы этерча къураргъа къыйын болгъанын айтып, финансла министр аланы тенг эте келиуюню эки амалын кёргюзтгенди. Биринчиси, жер-жерли бюджетлеге финанс болушлукъ-дотацияла берирге. Экинчиси, налогланы бир кесегин жер-жерли бюджетлеге ётдюрюрге.

Эндиге дери алагъа битеу налогладан да тюрлю-тюрлю процентле къошулгъандыла. Сёз ючюн, адамланы файдаларындан алыннган налогдан эллеге10, районлагъа 30, шахарлагъа уа 40 процент ётдюрюлгенди. Министр дагъыда бир амалны юсюнден айтханды: женгил жыйылгъан бир налогну саулайда администрацияны оноууна берирге.

Администрацияланы башчылары уа битеу налогланы да 50 проценти жер-жерли бюджетлеге барса ыразыдыла. Алай министр айтханнга кёре, Бюджет кодекс аны эркин этмейди. Президент бир-бир налогланы 50 процентин, башхаланы андан азыракъ ётдюрюрге да боллукъду, алай файданы битеу ёлчеми бюджетлеге болушлукъгъа берилген 1,5 миллиард сомдан аслам болмасын ансы деп, алай оюмлагъанды. Экономиканы айнытыу эмда сатыу-алыу министр Мусукланы Алий а хар зат алгъынча къалса иги боллугъун айтханды.

Ахырында Арсен Каноков энтада иги сагъыш этерге, бирге кенгеширге эмда барысына да тап тюшген амал табаргъа буюргъанды.

Андан сора кенгешге къатышханла кёп фатарлы юйлеге тынгылы ремонт этиуню адрес программасы къалай толтурулгъаны юсюнден КъМР-ни промышленность,отлукъ-энергетика комплекс эмда жашау журтла-коммунальный мюлк министри Адиб Абреговну билдириуюне тынгылагъандыла. Ол айтханнга кёре, 2008 жылда 118 кёп фатарлы юйге 248,706 миллион сомгъа ремонт этерге белгиленнген эди да, быйыл 25-чи октябрьге дери кезиуге аланы барысына да ремонт этилип бошалгъанды, ахчаны барысы да къоратылгъанды.

Быйыл а ЖКХ-да реформала бардырыугъа себеплик этген фонддан 90 юйню жангыртыугъа республикалы бюджетге 212 504 366 сом тюшгенди. Андан сора да, 2008 жылда гражданланы оюла тургъан юйледен кёчюрюуню программасын толтуруудан къалгъан 74 959 282 сомгъа 31 юй жангыртыллыкъды.

Жыйылыуну ахырында Президент, хар замандача, аны сайтына келген тарыгъыуланы туура этгенди, алагъа кёре не жумушла тамамланнганларын соргъанды.

Кенгешге КъМР-ни Парламентини Председатели Чеченланы Ануар да къатышханды.

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

Документле

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны БУЙРУГЪУ

2009 жылда 17-чи сентябрьде №60-ра Нальчик ш.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини «Къабарты-Малкъар Республиканы къырал граждан службасыны файдаларыны, ырысхыларыны, иелик этген ырысхыларыны, андан сора да, юй бийчелерини (юй бийчесини) бла акъылбалыкъ болмагъан сабийлерини файдаларыны, ырысхыларыны эмда ала иелик этген ырысхыларыны юслеринден билдирирге борчлу болгъан къуллукъчуларыны тизмесин къабыл кёрюуню юсюнден» 2009 жылда 26-чы августда чыгъарылгъан 127-УП номерли Указыны 2-чи пунктуна тийишлиликде:

1.Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны къырал граждан службасыны файдаларыны, ырысхыларыны, иелик этген ырысхыларыны, андан сора да, юй бийчелерини (юй бийчесини) бла акъылбалыкъ болмагъан сабийлерини файдаларыны, ырысхыларыны эмда ала иелик этген ырысхыларыны юслеринден билдирирге борчлу болгъан къуллукъчуларыны бу буйрукъгъа къошулгъан тизмесин къабыл кёрюрге.

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны къырал граждан службасыны, кадрланы бла жер-жерли самоуправленияны вопрослары жаны бла управлениясы (А.А.Власов) тийишли къырал граждан къуллукъчуланы бу буйрукъну 1-чи пунктунда къабыл этилген тизмеси бла шагъырейлендирирге борчлу этиледи.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны Башчысыны къуллугъун толтургъан В.ЖАМБОРОВ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны 2009 жылда 17-чи сентябрьде чыгъарылгъан 60-ра номерли буйругъу бла къабыл этилгенди

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны къырал граждан службасыны файдаларыны, ырысхыларыны, иелик этген ырысхыларыны, андан сора да, юй бийчелерини (юй бийчесини) бла акъылбалыкъ болмагъан сабийлерини файдаларыны, ырысхыларыны эмда ала иелик этген ырысхыларыны юслеринден билдирирге борчлу болгъан къуллукъчуларыны

ТИЗМЕСИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини бла Правительствосуну консультанты, специалисти-эксперти, Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Аппаратыны гражданланы тилеклери,тарыгъыулары бла байламлы ишни бардыргъан приёмныйини тамата специалисти;

къырал контрольну управлениясыны бёлюмюню таматасы, советниги, консультанты.

Президентни почтасы

Устазлагъа ишлерини качестволары ючюн къошакъ тёлеуле

КъМР-ни Президентини Коррупциягъа къажау ызына (47-17-79, 47-32-56 номерли телефонла) Нальчикде школланы устазларындан келген письмолада педагогланы ишлерине хакъ тёлеуню жангы системасына чамланнганларыны юсюнден айтылады: «Быйылны сентябрь айындан башлап бизни айлыкъ иш хакъыбыз 1,5 минг сомгъа азайгъанды. – Аны бла бирге уа бирси школланы устазларыны файдалары иги кесекге кёбейгендиле. Алай нек болгъанын ангылатырыгъызны тилейбиз», - деп жазылады письмода.

КъМР-ни билим бериу эм илму министри **Сафарби ШХАГАПСОЕВНИ** ангылатыуу:

- Бюгюнлюкде республиканы районларында эм шахарларында билим бериу жаны бла областьда бюджетни къурауну жангы финанс механизми къуралгъанды. Республиканы муниципальный битеулю билим бериу учреждениярына ахча бюджет финансланы хар адам башына кёре бёлюуню эм юлешиуню юсюнден 2009 жылда 29-чу июльдан № 45-РЗ номерли законнга тийишлиликде эм билим бериу жаны бла баш программаланы жашауда бардырыргъа муниципальный бюджетлеге берилген субвенцияланы ёлчемлеринде бёлюнеди.

Битеулю орта билим бериу учрежденялагъа адам башына кёре бюджет ахчаны бёлюуню механизмин 2009 жылда хайырланып башлар ючюн, Къабарты-Малкъарны Президентини буюрууна кёре, окъуу жылны итогларын чыгъарыргъа керекди, ахчаны алагъа кёре тёлеуню жорукъларын тохташдырыргъа тийишлиди. Аны бла байламлы къоранчлагъа деп быйылны биринчи жарымына 147,7 миллион сом къошакъ ахча бёлюннгенди. Андан тышында да, бюджетни битеулю билим бериу жаны бла субвенцияла кесегинде (мындан арысында субвенцияла) иш хакъ фондунда окъутууну эсеплеринден 28 миллион сом тенгли бир ахчаны хайырланыргъа белгиленнгенди.

Ол затла барысы да иш хакъ жаны бла фондну субвенцияланы битеулю ёлчемлерин республикада саулайда 8 процентге, Нальчикде уа 12 процентге кёбейтгендиле.

Болсада ол тюрлю мадарла устазланы битеу барысыны да иш хакъларын бир жолгъа кёбейтирге керекди демеклик тюйюлдю. Иш хакълары жаланда дайым ахшы жетишимлени кёргюзтюп тургъан педагогланыкъыла кёбейирге керекдиле. КъМР-ни Правительствосуну 2008 жылда 21-чи августдан № 202-ПП номерли эм 2008 жылда 19-чу декабрьден № 282-ПП номерли бегимлерине тийишлиликде, ишни качествосу ючюн къошакъ ахча битеулю билим бериу учреждение Иш хакъны тёлеуню юсюнден кеси жарашдыргъан болумну излемлерине кёре ёлчемде бериледи.

Бюгюнлюкде КъМР-ни Финансла министерствосу муниципальный районланы эм шахар округланы администрациялары 2010 жылгъа бюджетлени белгилеуню процедураларыны юслеринден вопрослагъа къарай турадыла. Субвенциялагъа бюджет ырысхыдан къаллай бирер ахча бёлюнюрюгюне бютюнда аслам эс бурулады. Битеулю орта билим берген учрежденялагъа къаллай бирер ахча бёлюрге керек боллугъун тохташдыра туруп, битеулю орта билим берген учреждениялa КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосуна 2009 жылда 15-чи сентябрьге дери берген статистика отчётларында школчуланы саны къаллай бирер болгъанына къаралгъанды.

Республиканы битеу алып айтханда, школгъа дери жыл санлы сабийлени группаларына жюрюген сабийлени да эсге алып санагъанда, школда окъугъан, алай бла уа субвенцияланы эсебинден нормативлеге кёре ахча бёлюнюрюк сабийлени саны кёбейгени ачыкъ кёрюнеди. Сёз ючюн, Нальчик шахар округну битеулю орта билим бериу учреждениярында школгъа дери группалагъа жюрюрюк сабийлеге 1,2 минг жер къошакъ халда керек болгъанды.

Аны бла бирге уа Нальчикде битеулю билим бериуню бир-бир учреждениярында окъуучуланы саны азайгъанды, алай болгъанлыкъгъа, педагогланы иш хакъларына тёленирик ахча азайырыкъ тюйюлдю, учреждениялaны штатларында боллукъ адамланы азайтыргъа жарамайды. Бу тюрлю проблема, Къабарты-Малкъар Республикадача, битеу Россей Федерацияда да барды. Арт юч жылны ичинде республикада окъуучуланы саны 14 минг адамгъа азайгъанды.

Аны бла байламлы этип, КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосу билим бериуню муниципальный органлары бла бирге билим бериу учрежденияланы сетьлерин эм билим бериу учреждениялaрыны штатларын тап халда тутууну мадарларын излейди. Сёз ючюн, 2006 жылда хар устазгъа 8,8 окъуучу жолугъа эди, орталыкъ эсеп бла хар классда 18,9 адам бар эдиле. 2009 жылда уа хар устазгъа 10,8 окъуучу жолугъады, хар классда уа орта эсеп бла 20,1 адам бардыла, башхача айтханда, окъуучуланы саны азая баргъан болумлада да башда айтылгъан кёрюмдюлени игилендирирге къолдан келгенди.

Норматив – адам башындан ахча бёлюуню амалы ачыкълыкъны, тюзлюкню эм боллукъ ишлени кёргюзтюуню, эмда бюджетни юлешиуню, билим бериуню учреждениялaрыны финансла жаны бла кеси алларына жалчытылыныуларыны даражасы къаллай болгъанын кёргюзтюрге бурулгъан амалды. Аны тап хайырланыу ишни къыйматын кётюрюрге себеплик этерик ахча бёлюуню концепциясы болургъа керекди.

Социальный жумушлагъа ахча азайтыллыкъ тюйюлдю

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Андан сора Правительствону членлери Бюджет системагъа файдала тюшюрюуню жалчытыу, финанс, бюджет эмда налог низам къалай сакъланнганына контроль этиу жаны бла правительстволу комиссиягъа тюрлениуле кийиргендиле. Андан КъМР-ни Парламентини Председатели Чеченланы Ануар чыгъарылып, Правительствону Председателини заместители Уяналаны Къязим къошулгъанды.

Мусукланы Алий дагъыда 2009 жылда Къабарты-Малкъар Республиканы республикалы бюджетини резерв фондундан 11 адамгъа болушлукъ этилгенин билдиргенди. Алагъа битеу да 475 минг сом юлешиннгенди. Бюджетни «халкъгъа социальный болушлукъ бериу» деген бёлюмюнден да сегизеуленнге ахча болушлукъ берилгенди. Алагъа да 217 минг сом бёлюннгенди.

Жыйылыуда социальный магъаналы дагъыда бир вопросха къаралгъанды. Сёз жашау этерге жетерик ахчаны бек аз ёлчемини юсюнден баргъанды. КъМР-ни урунуу эм социальный айнытыу министри Тюбейланы Альберт, ол хар кварталдан тохташдырылгъанын айтып, ючюнчю кварталда 5,5 процентге энишге тюшгенин чертгенди. Ол алай тахта кёгетлени бла жемишлени багъалары эмда жылыу ючюн тарифле тюшгенлери ючюн болгъанды,деп ангылатханды. Алайды да, Къабарты-Малкъар Республикада 2009 жылда 3-чю кварталда хар адамгъа эмда баш социальный-демография къауумлагъа жашау этерге жетерик ахчаны бек аз ёлчеми 3.797 сомду.

Бизни республика жер тебиуню къоркъууу болгъанладан бирине саналады. Аны себепли мында ишленнген юйле, жашау магъаналы объектле чыдамлы болурларына уллу эс бурулады, 2010-2013 жыллагъа энчи программа да жарашдырылгъанды. Къурулушну бла архитектураны министри Михаил Афашагов билдиргенннге кёре, республикада бек алгъа билим бериу эм саулукъ сакълау учреждениялa тинтилгендиле. Тогъуз школ оюлургъа къоркъуулу болгъаны ачыкъланнганды. Аладан ючюсюню орнуна жангылары ишлене турадыла. Къалгъанла уа жер тебиуге чыдамлы этерге керек болгъан объектлеча программагъа къошуллукъдула. Бир жолгъа кёп адам жыйылыучу учреждениядан сора жашау юйле да тинтилликдиле. Бу ишлеге федеральный бюджетден 2010 жылгъа 140 миллион, республикалы бюджетден 58,8 миллион, жер-жерли бюджетледен да 5,5 миллион сом бёлюннгенди.

Правительствону членлери дагъыда республиканы иелигинде болгъан ырысхыны КъМР-ни Ич ишлерини министерствосуна хакъсыз бериуню, эки къатлы жашау юйню Прохладный шахарны иелигине ётдюрюуню юсюнден оноуну къабыл кёргендиле. Башха вопрослагъа къарагъандыла эмда алагъа кёре тийишли оноула этгендиле.

Жыйылыугъа РФ-ни Президентини Юг федеральный округда толу эркинликли келечисини Аппаратыны баш федеральный инспектору Алексей Вербицкий да къатышханды.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

Шарт программа хазырларгъа оноулашхандыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Александр Меркулов Север Осетия-Алания Республиканы сынауун хайырланыргъа боллугъун чертгенди. Биринчиден, къазакъланы айнытыу жаны бла законну, республикалы программаны хазырларгъа тийишлиди. «Келир жылгъа бюджет къабыл этилгинчи, анга къошулургъа керекбиз», - дегенди.

Ызы бла Терк-Малка къазакъ обществону атаманы Николай Любуня сёлешгенди. Ол обществону къуралгъаныны тарыхыны юсюнден къысха билдириу этгенди. Бюгюнлюкде уа ала къырал регистрациядан ётедиле, алай бу иш алыкъа бошалмагъанды. Нек дегенде къазакъла эки къауумгъа (общественный эм реестровый) юлешиннгенлери, бир бирлери бла жарашыргъа ахыр да унамагъанлары бу ишге чырмау этеди.

Николай Григорьевич билдиргеннге кёре, бюгюнлюкде къазакъла къырал власть органлада ишлейдиле, Парламентни депутатларына сайланнгандыла, жамауат къоркъуусузлукъну жалчытыугъа тири къатышадыла, чекчиле бла эм ич ишле органла бла бирге ишлеуню юсюнден келишимле бардыла. Сёзюню ахырында ол Юг Осетияда урушда бизни 30 жерлешибиз ёлгенин эсгертип, аланы ичинде Россейни Жигитлери болгъанларын да айтханды. Аланы атлары бла эсгериу къанга жарашдырыргъа предложение этгенди. Александр Меркулов аны бу сёзлерине Россейни Жигитлерини атларын Нальчикде Махтаулукъ ну аллеясында эсгертмеге къошаргъа оноу этгенди.

Терк-Малка къазакъ округну атаманы Юрий Шестобитов а, жамауат эм реестр къазакъла бир миллет болгъанларын чертип, биригирге чакъыргъанды. Александр Меркулов бу проблема битеу Россейде да болгъанын белгилегенди: «Бизни тарыхыбыз бирди. Халкъны бирикдириу - баш магъаналы ишледен бириди», - дегенди.

Жыйылыуда дагъыда Прохладна районну администрациясыны башчысы Иван Гертер, РФ-ни МЧС-ини КъМР-де Баш управлениясыны таматасы Сергей Шагин, ич ишле министрни орунбасары Сергей Касумов да сёлешгендиле. Сергей Шагин къазакъла ол башчылыкъ этген ведомствогъа болушлукъ этгенлерин белгилегенди. Сёз ючюн, Прохладна районда от тюшюуге къажау эки бёлюм къуралгъанды.

Сергей Касумов а къазакъла адамла кёп жыйылгъан жерледе жамауат къоркъуусузлукъну жалчытыугъа уллу къошумчулукъ этгенлерин билдиргенди. Ол КъМР-ни Парламентинде дружинниклени юслеринден законну проекти сюзюлгенин белгилеп, анга къазакъла къошулсала тюз боллугъун чертгенди.

КъМР-ни билим бериу министри Сафарби Шхагапсоев кадет классны къурау бла байламлы ишни юсюнден айтханды. Ол Прохладна районда Красноармейская элни интернатында ачыллыкъды. Аны базасы, устазлары да бардыла, битеу да бирге анда къолайсыз юйюрледен 50 сабий окъурукъду.

Жыйылыуну ахырында Александр Меркулов бир ненча оноу этгенди, ол санда ноябрьни ахырына къазакъланы айнытыугъа бурулгъан законну проектин, республикалы программаны, экономика жаны бла проектле хазырларгъа буюргъанды. Дагъыда казачий кругну тийишли даражада бардырыргъа кереклисин да чертгенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Саугъалау

Багъалары чыкъгъанды

Саугъаны Анас Пшихачевге берген кезиуде.

«Республиканы биринчи Президентини аты бла саугъа бериу тёреге айланнганды,» - дегенди Культура фондну председатели Владимир Вороков аны бла байламлы тюбешиуню ача. Бу жолгъа дери стипендиягъа белгили поэтесса Зумакъулланы Танзиля, жырчы Таукенланы Галина, «Спартак» футбол командада ойнагъан, бусагъатда республиканы спорт эм туризм министрини заместители Сергей Заруцкий, композитор Жабраил Хаупа, дирижёр Борис Темирканов да тийишли болгъандыла.

Быйыл а Культура фондха дин ахлула чакъырылгъандыла. Стипендия алагъа республикада жашагъан халкъланы араларында мамырлыкъгъа, келишиулюкге, бирликге, адамланы дин, ниет жаны бла юйретиуге салгъан уллу юлюш къошгъаны ючюн бериледи.

Мен Валерий Мухамедович Коковну бек иги таный эдим. Ол республикада монглукъ, тынчлыкъ, ырахатлыкъ болурлары ючюн кёп къыйын салгъанды. Бу саугъа уа бютюн да жангы, ахшы ишлеге итинирге кёллендиреди»,- дегенди Муслийманланы дин управлениясыны башчысы Анас Пшихачев.

Стипендияны, фондну юсюнден да композитор Жабраил Хаупа уа былай дегенди: «Бу саугъагъа биринчилени сатырында тийишли болгъан эдим. Ол, керти да, Анас айтханча, бир бирни ангылаулукъгъа, бир бирге тёзюмлю болургъа юйретеди. Саугъагъа тийишли болгъанла аны атын, ол этген огъурлу ишлени бир заманда да унутурукъ тюйюлдюле».

Сергей Заруцкий Валерий Мухамедовични эсгергенди. Аны бла кёп кере тюбешгенлерини юсюнден айтханды.

Стипендиягъа тийишли кёргенлери ючюн жюрек ыразылыгъын отец Валентин, раввин Леви Шабаев ючюн а аны болушлукъчусу Ахаз Абрамов да айтхандыла.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.
Суратны автор алгъанды.

Спартакиада

Аскерге кючлю жашла келликдиле

Республикада аскерде къуллукъ этерге чакъырыллыкъ жаш тёлюню спартакиадасы эмда Призывникни кюнюне аталгъан спорт байрамла жыл сайын да къураладыла. Аллай эришиуле орта кюн Нальчикни сабий стадионунда ётдюредиле. Аны КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла, Билим бериу эм илму, Спорт эм туризм министерстволары, РОСТО-ну (ДОСААФ) КъМР-де бёлюмю бардыргъандыла. Къабарты-Малкъарны битеу районларында, шахарларында школланы абадан классларында окъугъан жашла къатышхандыла.

Стадионнга жер-жерледе хорлагъанла келгендиле. Биринчи кезиуде жашла ушкок бла илишан атыуда, турникде кеси кеслерин кётюрюуде, противогазны терк кийиуде эришгендиле.

РОСТО-ну (ДОСААФ) КъМР-де бёлюмюню председателини орунбасары Хусен Мацухов парадны ача, спартакиада биринчи кезиуде хорламлары бла алгъышлагъанды эмда Россейни бла Къабарты-Малкъарны байракъларын кётюрюрге буюргъанды. Андан сора эришиулеге къатышханланы алларында КъМР-ни спорт эм туризм министрини орунбасары Александр Заруцкий, Уллу Ата журт урушну, право низамны сакълагъан органлада ишлегенлени эмда урунууну ветеранларыны республикалы советини председатели Мухаммед Шихабахов сёлешгендиле.

- Бюгюннгю спартакиада къуру сизни угъай, урушну, урунууну ветеранларыны да байрамыды. Нек дегенде сиз келир заманда аскерде къуллукъ этип, Ата журтубузну, анда жашагъан адамланы да къорууларыкъсыз. Ол бек сыйлы борчду»,- дегенди Шихабахов. Къабарты-Малкъарны билим бериу эм илму министрини заместители Татьяна Касьянова, КъМР-ни информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эмда жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну келечиси Мурат Дышеков да жашла къайда къуллукъ этселе да жетишимли болурларын, республиканы атын иги бла айтдырырларын сюйгенлерин билдиргендиле. Хусен Мацухов, РОСТО-ну (ДОСААФ) ара советини башчысыны буйругъун толтура, жаш тёлюню патриотлукъгъа юйретиуге уллу къошумчулукъ этгени ючюн Валентина Мурзаевагъа Сыйлы грамота бла бирге энчи белги да бергенди. Ызы бла жашла, бир сатырда тизилишип, майданны ётгендиле. Сора къауум - къауумлагъа юлешиннгендиле. Спартакиаданы башларгъа эркинлик а Аушигер элни орта школуну окъуучусу, озгъан жылда бардырылгъан быллай оюнлада республиканы чемпиону деген атха тийишли болгъан Заур Бабраковха берилгенди.

Районладан, шахарладан келген жашла гранат сызыуда белгиленнген илишаннга тийдирип, чабып, сатырда тап барыуда да эришгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Юбилей

Россей Федерацияны эм Къабарты-Малкъарны халкъ артисти, республиканы Къырал саугъасыны лауреаты, гвардияны отставкадагъы капитаны, Къызыл Жулдузну, Ата журт урушну биринчи эм экинчи даражалы орденлери эм кёп майдалла бла саугъаланнган аскерчи Кючюкланы Шабазны жашы Магомет (1919-2006 жж.) сахна искусствобузну фахмусу бла къууатлы, къыйматлы да этген уллу артист эди. Аны уллу-гитче да чексиз бек сюйгендиле. Ол малкъар сахнаны жарыкъ-жарыкъ жанып турлукъ жулдузу болгъанлай да къалгъанды.

«Салам алейкум, народный!»

Солдан онгнга: Ленинчи саугъаны лауреаты закий поэт Къулийланы Къайсын Малкъар театрны актёрлары Шахмырзаланы Алексей эм Кючюкланы Магомет бла кёрмюнде.

Халкъны ийнагъы

Магомет сахнагъа чыгъар-чыкъмаз, бир сёз окъуна айтхынчы, анга гюрюлдеген къарсла бла тюбегендиле - алай уллу эди миллетини сюймеклиги актёргъа. Театрда ишлегени къадар, къыйын ауруу хорлагъынчы, ол малкъар сахнаны берекети болгъанлай тургъанды.

Артистни иши къыйын эсе да, огъурлуду. Бизни республикада, андан тышында да Кючюк улу минглени къууандыргъанлай, кёллендиргенлей, игиликге ийнандыргъанлай тургъанды. Андан жоралагъанды анга КъМР-ни, КъЧР-ни да халкъ поэти Мокъаланы Магомет кесини «Халкъ адамы» деген бу аламат назмусун:

Сен, жарыкъ Таулу, кечеден,
кюнден
Дерс ала, аудунг кёп бийик ауш,
«Аллах бизни оюндан-кюлкюден
Айырмасын!» - дейсе, эте алгъыш.

Палах тейриси танытып кючюн,
Малкъаргъа таш жауунла
жаугъанда,
Эмен чюйле жаргъанча
тюкгючню,
Жюреклени терс даула
жаргъанда.

Жазда кырдык чыкъмай
къалмазына
Ийнаннганча, ийнандынг
тюзлюкге.
Таяндынг кишилик къаясына,
Зорлукъ, хорлукъ да тыйгъанда
тикге.

Биргебизге сен болсанг, отубуз
Бютюн жарыкъ жанады!
Бийикге
Учады, зурнукча, умутубуз,
Чакъыра къууанчха, игиликге.

Халкъ ийнагъы! Алгъыш
сёзюнгю мен
Къатлайма, ол аузума жараша:
«Аллах бизни оюндан-кюлкюден
Айырмасын!» Энтта жюз
жыл жаша!

Кючюкланы Шабазны жашы Магомет 1919 жылда октябрь айда Черек районну Огъары Малкъарда Зылгы деген элинде туугъанды. 1932 жылда Нальчикде пионер слётха къатышханды. Мында жырлагъан, тепсеген да эте эдиле. Ол кезиуде Магомет Нальчикде интернатда окъуй эди. Алай бла башланады аланы шуёхлукълары.

Окъуу жылла

Бир кере уа Къайсын, Магометге келип: «Окъургъа сюе эсенг, кел, Москвагъа барайыкъ. Андан адам келгенди. Иги жырлай, тепсей, ойнай билгенлени сайларыкъдыла», - дейди. Алай бла, тамата къарындашы Наний да ата-анасындан эркинлик алып, Магометге ыразылыкъ бередиле. Къайсын шуёхундан эки жылгъа тамата болгъанды. Москвадан келген И. Я. Судаков эди. Экисин да ол театр студиягъа алады. 1935-40 жыллада ала Луначарский атлы театр институтда окъугъандыла.

Биринчи профессионал малкъар студия Москвадан 1940 жылда юч диплом спектакли бла къайтханды: Лопе де Веганы «Къой шауданы», Вс. Ивановну «Бронепоезд 14-69», Ж. Б. Мольерни «Скапенни хыйлалары». Къабарты-Малкъарда профессионал театр сезонну бизни малкъар студия Лопе де Веганы «Къой шаудан» деген оюну бла ачады. Ол бизни миллет тарыхыбызда бек магъаналы, къууанчлы ишледен бири эди. Пьесаны уа малкъар тилге Къулийланы Къайсын кёчюрген эди. Малкъар студия оюнун 1940 жылда 26-чы октябрьде, къабартылыла уа 27-чи октябрьде кёргюзтгендиле. Аны себепли 1940 жылда 26-чы октябрь республикабызда профессионал театрны ачылгъанына саналады.

1940 жылны ахырында уа жашланы асламын аскерге аладыла. Узеланы Мусса, Бачиланы Атлы эм Кючюкланы Магомет бирге тюшедиле. 1940 жылдан 1948 жылгъа дери Кючюк улу Совет Аскерни тизгинлеринде къуллукъ этгенди, Уллу Ата журт урушха тири къатышханды. Урушну Берлинде гвардияны капитаны деген чын бла бошагъанды. Бир ненча кере ауур жаралы эм контузия болгъанды. Латвияда, Белоруссияда, Днепр, Днестр, Прут деген уллу череклени жагъаларында баргъан сермешлеге, кёп шахарланы азатлаугъа къатышханды.

Фронтда Кючюк улу кесине кёп шуёх тапхан эди. Жашау нёгери Вера Морозова бла да анда тюбешгенди. Ала Берлиннге дери бирге баргъандыла. Магомет ауур жаралы болгъанда, анга къан къуяргъа керек эди, къыз а ол заманда кесини къанын бергенди. Алай бла ала бир юйюрлю боладыла. Алагъа юч сабий да туугъанды: Люда, Лариса, Аслан. Ала барысы да Нальчикде жашайдыла. Юйдегиси Вера уа 90-чы жылланы аллында ауушханды.

Генералны адъютанты

Алай Магометни биринчи сюймеклиги да болгъан эди. Аны эсгере, Кючюк улу былай айтхан эди: «Москвада мени бла бирге Биттирланы Жаухар деп бир ариу къыз окъуй эди. Сёз да таусхан эдик, манга жаулукъчугъун да берген эди. Аскерден къайтханлай, бир юйюр къураргъа эди умутубуз.

Алай ким биледи къадарын? Мен 1948 жылгъа дери тургъанма аскерде. Урушда уа Верагъа тюбедим... Ауур жаралы болгъанымда, къатымдан да кетмей къарагъанды, къанын бергенди. Бек иги эди манга. Жаухарны да унутмай эдим, Вераны да къоюп кеталмадым...

Урушну уа къыйыры-чеги кёрюнмей эди. Артда юч сабийли ата болгъандан сора, арада 18 жыл озгъандан сора жолукъдум Жаухар бла. Ол а Орта Азияда да сакълап тургъанды мени. Биз бери Ата журтубузгъа къайтхандан сора тюбедик аны бла. Уялгъандан кёзлерими энишге ийген эдим, абызырагъан эдим, жаш адамча. Ол кертичи болду айтханына, мени къадарымы уа уруш башха жанына бурду. Вера тауча сёлеширге да юйреннген эди, юйюр жашаум да иги эди... Алай Жаухарны аллында терслигим а жюрегими эгегенлей келеди...»

Урушда Кючюкланы Магомет Батицкий бла да уллу шуёх болады. Генералгъа адъютант керек болгъанда, ол къуллукъгъа Павел Фёдорович малкъарлы жашны сайлайды. Кертилиги, батырлыгъы, кишилиги ючюн. Артда маршал болгъан Батицкий ма былай айтханды татлы нёгерини юсюнден: «Фронтда кесингеча ышаннган нёгеринг бар эсе, не узакъ жол да къысха кёрюнеди, не къыйын болумда да абызырамайса. Мени хар заманда да аллай тенглерим болгъандыла эм аланы араларында бек багъалы кёрген шуёхум Кючюкланы Магометди. Сермешледе ол мени окъдан сакъларгъа кюрешип тургъанды. Аллай адамла ёмюрде да эсингден кетмейдиле».

Батицкий ёлюп кетгинчи, ала байламлыкъ жюрютюп тургъандыла. Аны ахыр жолгъа ашырыргъа да баргъан эди Магомет.

Къулийланы Къайсын къайда, къалайда тюбесе да: «Народный, салам алейкум!» неда: «Народный, сен а не айтаса?»- деучю эди Магометге. Закий поэтибиз аны фахмусуна анстан баш урмай эди, «народный» деп да керти алай санап айтханды. Къайсын ёлгенде, Кючюк улу анга кемсиз бек кюйген эди. Шуёхуну осуятын толтура, аны Чегемде кеси къолу бла асырагъан эди. Жиляй-жиляй, кюе-кюе...

«Мени насыбым болса, Къайсын да, Аппайланы Аскер да менден алгъа кетмез эдиле жашаудан, - деучю эди Магомет. - Адам Аллах буюргъан къадарын жашамай, кёрюрюн кёрмей кетмейди. Батицкий кеси заманында таулуланы кёчюргенлерин манга билдиртмегенди, жан аурутуп. «СМЕРШ»-ни келечилеринден бири келип, Батицкийге адъютантынг аскерден кетерге керекди дегенинде, ол а «смершчини» аузуна ургъанлай этгенди. «Магомет жигит, ёхтем адамды, кесине бир палах иш этер», - дегенди.

Мен а 1944 жылны ахырында жуукъларымдан кёп заманны къагъыт алмагъанымдан сора къабартылы актёр Алий Тухужевге жазама. Ол, жаралы болуп, юйюне келип тура эди. Ма ол билдирген эди манга малкъар халкъгъа жетген зорлукъну... Тюз бёрюча улуй эдим, аны эшитгенде. Кёкге къарап улуй эдим, урчукъча бурула... Жаханим не зат болгъанын ма ол кюн толу сынадым. Аллай кюйсюзлюкню жауум да сынамасын».

Къуллукъдан - сахнагъа

Кючюкланы Магомет туугъан жерине 1956 жылда келеди биринчилени санында. Аны Культура министерствогъа инспектор этип аладыла. Бираздан а малкъарлыла толкъун-толкъун къайтып башлайдыла. Магометни Къыргъыздагъы жууукълары да жыйыладыла. 1958 жылда уа малкъар театр ачылгъанлай, ол министерстводан термилип тургъан сахнасына кетеди.

- Адамларыбызны кёбюсю театрны ачылгъанына, оюнубузну кеси тилибизде кёргенлерине, эшитгенлерине асыры къууаннгандан, жилягъан окъуна эте эдиле. Биз да, алагъа къошулуп, кёзлерибизни сыйпай эдик, - деп эсгере эди ол заманны айтхылыкъ актёр, терен кючсюне.

Халкъы бла бирге не кёп къыйынлыкъ кёрген эсе да, Магомет жарыкъ кёллюлей къалгъанды, тёгерегиндегилеге жарыкълыкъ нюрюн бере. Миллет культурабызны бек сюйген, анга къайгъыргъан адам эди.

Артистни жашау адамны къол аязындача кёрюнюп турады. Къарачула энди уа Магомет сахнада бизни не бла сейирсиндирлик болур деп сакълаучу эдиле. Боташланы Иссаны, Тёппеланы Алимни, Токумаланы Жагъафарны, Жантууланы Иссаны пьесаларына кёре салыннган спектакльледе, сюйюп, битеу фахмусун салып ойнагъанды. Андан сора орус эм тыш къырал драматургланы чыгъармаларына кёре салыннган кёп спектакльледе да баш рольланы ойнай, эсден кетмезлик сыфатла къурагъанды. «Таулада танг жарыйды», «Сын таш», «Сени жарыгъынг», «Сюймекликни поэмасы», «Ауанала», «Кёк къанатлы», «Нарт Ёрюзмек», «Осуят», «Эмина», «Коммунист», «Жолгъа тюшген таш», «Азап жолу», «Ай тутулгъан кече», «Хайырлы жер»... Къайсы бирин сагъынныгъын!

Бир жанындан, актёрну жашау, иши да байрамлы, тынчлыкълы да кёрюнеди. Жарыкъ кёллю Кючюкланы Магометни таныгъан а бютюнда алай суннганды. Кесини жарсыуу бла адамланы мудах этерге арталлыда сюймегенди, башхалагъа болушханды ансы. Аллах берген уллу фахмусу бла республикабызны жамауатын угъай, саулайда Шимал Кавказны да къууандыра келгенди. Чамчы актёр къаллай бир сейир бояу таба эди, тюрлю-тюрлю сыфатланы къурай, жигитлерини къылыкъларын къалай тюз эм керти кёргюзте биле эди!

Сёлешгени, чамы да башха эди

Миллет театрыбыз малкъарлыланы ниет байлыкъларын айнытыугъа, аланы культура эм эстетика сезимлерин ёсдюрюуге себеп бола келгенди. Бютюнда Магометча жарыкъ, уллу фахмулары болгъан актёрланы ишлерини магъанасын а айтып айтхан да къыйынды. Аны ойнагъанына къарай, аны фахму къудуретине къууана эм сейирсине, ол кюлсе, кюллюгюнг келе, ол тёгерек бурулса, буруллугъунг, тепсе, тепсеригинг келе, сахнадан кетсе уа, ызындан чабарыгъынг келе эди! Ма фахму десенг!

Жаланда Къабарты-Малкъарда угъай, Къарачай-Черкесни эм Дагъыстанны шахарларында бла эллеринде да аны бла тюбешиуню къараучула ашыгъып сакълагъандыла. Кючюк улу Татарстанны, Къазахстанны эм Орта Азияны сахналарында да ойнагъанды. Анга хар заманда да бек уллу, терен магъананы тутхан эм къыйын рольланы берип болгъандыла. Алгъадан окъуна баям эди ол ойнарыкъ спектакль жетишимли боллугъу - халкъ ёз ийнагъын кёрюрге, эшитирге деп келе эди. Уллу артист Кючюк улуну даражасы алай бийикде жюрюгенди.

Хау, миллет искусствосун бек сюйген адам бериледи ишине, Магометча. Ненча тёлюню къууандыргъанды ол актёрлукъ фахмусу бла! Аны чамы, сёлешгени да башха эди - жюреклени жарытхан, къууанч келтирген, эс тапдыргъан. «Къайда болсам да, театрда ишлерге сюе эдим - студент жылларымда, уруш жолларында, кёчгюнчюлюкде да...

Къаллай уллу насыпды кесибизни Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театрыбыз болгъаны, анда ана тилибизде ойнагъаныбыз!..» Алай айтып къууана эди ол хар заманда да. Малкъар халкъ жашагъан къадарда, Кючюкланы Магомет миллет искусствобузну жарыкъ жулдузу болгъанлай къаллыкъды.

БИТТИРЛАНЫ Аминат.

БАЙРАМ

Таматаны сыйлагъан кеси да сыйланыр

Жыл сайын уллайгъан адамланы халкъла аралы кюнюн белгилеу ахшы тёреге айланнганды. Жыйырма тогъузунчу октябрьде Къырал концерт залны мекямында да алагъа аталгъан байрам болгъанды.

Жанатайланы Салим сёлешеди.

Къууанчлы ингирге келгенлени КъМР-ни Пенсиячыларыны союзуну председатели Черкесланы Георгий, Парламентни депутаты Жанатайланы Салим, урунуу эм социальный айнытыу министрни орунбасары Фатима Амшокова эм пенсия фондну председатели Хасанби Шеожев алгъышлагъандыла. Жыйылгъанланы алларында сёлеше, Георгий Маштаевич алагъа саулукъ, эсенлик тилегенди. Уллайгъан адамланы халкъла аралы кюнюн белгилеу тёреге айлана баргъанын чертип, бу байрам озгъан жыллада республиканы айнытыугъа кёп къыйын салгъан ветеранланы бирикдиреди, дегенди.

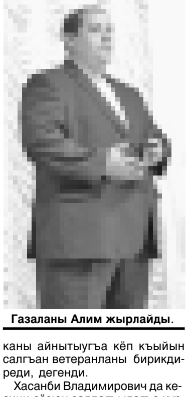

Газаланы Алим жырлайды.

Хасанби Владимирович да кесини сёзюн залдагъылагъа хурмет этгенин билдирип алай башлагъанды. Пенсиячыла бизни ёхтемлигибиз болургъа керекдиле. Аны себепли къолубуздан келгенни аямай кюреширикбиз, дегенди. Хасанби Шеожев билдиргеннге кёре, республикада жюз бла сексен мингнге жете пенсиячы барды. Аладан онтёрт минги сексен жыл толгъанладыла. Токъсан жылдан атлагъанла да бардыла. Бюгюнлюкде, орта эсеп бла алгъанда, аланы пенсиялары тёрт минг бла жарымдан аз тюйюлдю.

Арт эки жылны ичинде къыралны Президенти Дмитрий Медведев къолайсызлыкъгъа энчи эс бургъанын белгилеп, республиканы Пенсия фонду да ол жаны бла къаты ишлегенин билдиргенди. «Алайсыз,-дегенди ол,- бизни къолайсызлыкъ бла уллу проблемаларыбыз боллукъдула. Аны себепли жашау этерге боллукъ ахчаны бек аз ёлчеминден кем пенсия берилмезге керекди. Фонд болушлукъ тийишлилеге да энчи эс бурады. Кёплеге пособияла, адрес болушлукъла бериледи. Ол санда къартлагъа бла къарыусузлагъа, ишлемеген пенсиячылагъа да.

Хасанби Шеожев 213-чю номерли законну юсюнден да айтханды. Ол закон Совет Союзну заманында ишлегенлени пенсияларын индексациялау жаны бла ахшы амал болгъанын залдагъылагъа билдиргенди. 2010 жылдан башлап пенсияны бек аз ёлчеми, орта эсеп бла алгъанда, алты мингнге жетерикди, дегенди.

Байрамгъа келгенле.

Фатима Амшокова уа бу ингир республикада уллайгъан адамлагъа аталгъан айлыкъны бошалгъаны бла байламлы бардырылгъанын билдиргенди. Айлыкъны чеклеринде жети бла жарым минг адамгъа болушлукъ этилгенин, саугъала берилгенин айтханды. Битеу да ол затлагъа деп республиканы бюджетинден эки миллион сом чакълы ахча бёлюннгенди. Ызы бла къууанчлы ингирге келгенлеге КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну эмда кесини атындан алгъыш сёзле айтханды.

Жанатайланы Салим да: «Бу байрамгъа уллайгъан адамланы кюню деп угъай, сынаулары, акъыллары болгъан адамланы кюню деп атался тюз болур эди. Бюгюн залда мени окъутхан устазла да олтурадыла. Барыгъызгъа да саулукъ, узакъ ёмюр тилейме. Бизге билек болгъанлай, акъыл сёзюгюз, сынауугъуз бла да болушханлай, кёп жылланы къууанчлы жашагъыз»,-дегенди.

Ызы бла концерт да башланнганды. Республикада атлары айтылгъан жырчыла, тепсеучюлери да кеслерини фахмулары бла ингирге келгенлени къууандыргъандыла. Концертни ахырында уа Урунууну эм социальный айнытыу министерствону саугъаларын бергендиле.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

ИЛМУ

Энтта аланланы юсюнден

Кёп болмай Москваны Ломоносов атлы къырал университетини социология факультетинде Консерватив тинтиуле арасыны жыйылыуу болгъанды. Ол «Геополитика Алании» деген темагъа жораланнганды. Анда «тёгерек стол» халда малкъар, къарачай эм дюгер миллетлени тарыхлары, аланы буруннгу орус халкъ бла байламлыкълары, аланланы нартладан къалгъан адет-тёрелери эм Шимал Кавказда бюгюннгю политика болум деген вопросла сюзюлгендиле.

Ол жыйылыуну ишине Тюркологияны институтуну директору Глашла ны Ахмат, Этнологияны бла антропологияны институтуну баш илму къуллукъчусу Къаракетланы Мурат, Россейни геополитика школун къурагъан профессор Александр Дугин эм дагъыда башхала къатышхандыла. «Тёгерек столда» баш докладны Александр Дугин этгенди. Ол аланланы тарыхларыны битеу индоевропалы тинтиуледе социология эм политика магъаналарына эм былтыр Юг Осетияда болгъан урушха жоралангнганды.

Андан тышында да, профессор энчи эс дин бла байламлы вопрослагъа да бёлгенди. Ол чертгеннге кёре, бардырылгъан тинтиуле дюгерлилени, къарачайлыланы бла малкъарлыланы шёндюгю динлерине аз да чюйре келмезге керекдиле. Ол затлагъа ыразылыкъларын жыйылыугъа къатышхан дюгерли бабасла Саурмаг Баззатэ эм Георгий Джиоев да билдиргендиле. Дагъыда ала шёндюгю Осетияда орналгъан христиан дин кесине аланланы бир къауум адет-тёрелерин алгъанларын да чертгендиле.

Глашланы Ахмат бла Къаракетланы Мурат да кеси докладларында дюгерлилени, къарачайлыланы эм малкъарлыланы культураларыны байламлыкъларына аслам эс бёлгендиле. Тюркологла айтханнга кёре, къарачайлыла бла малкъарлыла жашагъан жерледе ала алгъын тутхан христиан динни ызлары, белгилери да сакъланнгандыла.

«Тёгерек столгъа» къатышхан алимле андан сора нарт эпосну сюзюуге кёчгендиле. Ала белгилегеннге кёре, бу айтхылы чыгъарма битеу Север Кавказны халкъларыны уллу культура байлыкъларыды.

Материал Интернетден алыннганды.

ОНОУ

Документлени - жаланда беш вузгъа

Абитуриент документлерин ненча вузгъа бераллыгъыны юсюнден даулашла бошалгъандыла. Эсге салайым, быйыл ол тюрлю ишге чек салыу жокъ эди, намыслары бийикде болгъан вузланы кёплери алагъа кирирге сюйген абитуриентледен «къарылгъан» эдиле.

Аланы бир-бирлерини ректорларыны оюмларына кёре, жангы окъуу жылда ол жаны бла чек салыуну киийирирге керек тюйюлдю: 2009 жылда, орта эсеп бла айтханда, 1 абитуриент документлерин жаланда юч вузгъа бергенди. Ол ректорланы прогнозларына кёре, келир жылда аллай гузабалыкъ иги да энишге тюшерикди. Вузланы башха таматаларыны айтыуларына къарагъанда уа, абитуриентлени ол жаны бла эркинликлерине къаты чек салынырга керекди. Сёз ючюн, МГУ-ну ректору Виктор Садовничий юч вуз бла чекленирге чакъырады.

Алайды да, даулашланы кезиулеринде чиновникле былай келишгендиле: келир жылда абитуриент документлерин бешден кёп вузгъа берирге, бир окъуу юйде уа ючден кёп усталыкъгъа юйренирге эркин болмазгъа тийишлиди.

Вузлада окъургъа алыуну жангы жорукъларына билим бериу эм илму министр Андрей Фурсенко къол салгъанды. Минюстда регистрация этилгенден сора документ жашауда хайырланылып башларыкъды.

Берилген заявленияланы тергеуге къалай алыргъа керек болгъаныны юсюнден Рособрнадзорну башчысы Любовь Глебова айтханды. Битеу окъуу юйле абитуриентлени ЕГЭ-де алгъан белгилери тюз бла терс болгъанларын Свидетельстволаны федеральный базаларына къарап тохташдырыргъа керекдиле.

Жаш неда къыз документлерин институтха келтиргенден сора приёмный комиссия ол тюрлю иш этилгенин Свидетельстволаны федеральный базаларына билдирирге борчлуду. Бир адам документлерин беш жерге бергени тохташдырылгъандан сора аланы аллында «шлагбаум» жабылыргъа тийишлиди.

Топалайчыкъ

Бийчеккуланы Самира, 2 жыл, Акъ-Сууда жашайды.

ТОНГУЗ ГРИПП

«Кеси кесигизни чыртда багъаргъа кюрешмегиз»

Бюгюнлюкде А/ H1 N1 вирус (тонгуз грипп) жугъуп ауругъанланы, 5455 ёлгенлени да санап, битеу дунияда да 417 минг 813 адам боладыла. Россей Федерацияны алып айтханда, ауругъанланы саны эки мингнге жетеди. Жарсыугъа, аладан бешиси ауушхандыла. Ол жаны бла бизни республикада болумну юсюнден биз КъМР-ни баш къырал санитар врачы Климентий Халютович Хацуков бла ушакъ этгенбиз.

- Климентий Халютович, бизни республикагъа А/ H1N1 вирус ётмез ючюн, бюгюнлюкде къаллай мадарла этиледиле?

- Къоркъуусузлукъну жалчытыу жаны бла къурау ишле бардырылгъанларындан сора да, бюгюнлюкде Нальчикни аэропортунда Москвадан, Тюркден, Араб Эмиратладан келген рейслеге къаралады. Нек дегенде Тюрк бюгюнлюкде ол ауруу жаны бла къыйын болумлу къыралгъа саналады.

Андан сора да, биз гриппден сезонлу дарман салыуну да башлагъанбыз. Сентябрь айда сабийлеге деп 24 минг доза «Гриппол+» вакцина алыннганды. Октябрьде биз энтта да 12 минг 320 доза мажаргъанбыз эм аны бу кюнледе салып бошар муратлыбыз.

Бусагъатда 150 минг дозагъа заказ бергенбиз. Аны къоркъуулу къауумгъа киргенлеге салыр акъылдабыз. Ала окъуучула, медицина ишчиле, устазла, преподавательле, 60-65 жыллары болгъанла эм аладан таматаладыла. Ол къауумгъа федеральный службала да киредиле.

Башында белгиленнгенлени санына тюшмегенлеге вакциналаны жер-жерли властьла сатып алыргъа керекдиле. Аны юсюнден вопрос Правительствода да кётюрюлгенди, жер-жерли администрацияланы башчылары бла да сёлешгенбиз. Бюгюнлюкде республиканы жаланда юч районну хазырды ахча бёлюрге: Бахсан 350 минг, Терк - 70 эм Май район 58 минг сом. Башхала, жарсыугъа, алыкъа тынгылайдыла.

- Къабарты-Малкъардан кёпле тыш къыраллагъа солургъа, иш бла да барадыла. Аллай жолоучулукълагъа бюгюнлюкде къаллай къыралла къоркъуулудула?

- Ол жаны бла бек къоркъуулу къыралла алада А /H1 N1 вирусха жугъулгъанла, ёлгенле да кёп) Бразилия, Американы Бирлешген Штатлары, Аргентина, Мексика, Венгрия, Австрия, Тайланд, Перу, Великобритания, Испания эм Тюркдю.

Россейде бу вирусдан ауругъанла къыралны 49 субъектинде алыннгандыла эсепге. Алай бек кёб а Москвада, Санкт-Петербургда, Москва эм Свердловск областьлада, Пермь крайда ачыкъланнгандыла.

- Бизни республикада жангы грипден ауругъан болмагъанды дейсиз. Алай алгъаракъда Север Осетия-Аланияда аллай бир адам барды деген хапар чыкъгъан эди, ол кертимиди? Битеу Шимал Кавказны алып айтсакъ да, А /H1 N1 бла болум не тукъумду?

- Биз къоншу республикаланы Роспотребнадзор Управлениялары бла байламлыкъ жюрютебиз. Аладан биринде окъуна жангы вирусха жугъулгъанла эсепге алыннгандыла деп билмейбиз. Биз ол ауруу бла байламлы битеу информацияны да Интернетде сайтыбызгъа чыгъарабыз. Аны бла хар адам да шагъырейленирге боллукъду.

- Жангы вирус адамны чархында кесин къалай жюрютеди, энчи андан ауругъанын къалай билирге боллукъду?

- Былай алып къарагъанда, аны тёрели грипден башхалыгъы жокъду. Алай бир талай затланы уа чертирге тийишлиди. Тёрели грипден асламында иммунитетлери къарыусуз болгъан сабийле бла абадан адамла ауруйдула, андан ёлгенле да хазна жокъдула.

Бу ауруудан ауругъанланы араларында уа отуз-элли жыллары толмагъанла кёпдюле. Ол жыл санлада андан ёлгенле да тюбейдиле. Аны себепли хали тюрленсе, адам мычымай врачха барыргъа, тюз диагноз салдырыргъа эм багъыу курсну ётерге да керекди. Бир-бирле кеслери алларына дарман алып багъаргъа кюрешедиле. Ол бек къоркъуулуду.

- Алимле тонгуз грипден дарман тапханмыдыла?

- Вакцина жарашдырылгъанды. Бюгюнлюкде аны кёп чыгъарыу башланнганды. Дарманны Россейни къоркъуулу регионларында хайырланыу да башланнганды.

- Тонгуз грипп жукъмаз ючюн, адамла кеслерин къалай жюрютюрге керекдиле?

- Бюгюнлюкде, энтта да бир кере къайтарып айтыргъа сюеме, адамны температурасы кётюрюлюп, буруну тунчугъуп, тамагъы ауруп башлагъан эсе, мычымай врачха барыргъа керекди. Нек дегенде багъылмагъан ауруу адамны чархын къаллай вируслагъа да къоркъуулу этеди, бютюнда терк жукъгъанлагъа.

Жарсыугъа, кёпле дарман салдырыргъа сюймейдиле, сабийлерин да бек къаты сакълайдыла ол затдан. Алай ауруп къалсала уа, башхалагъа да къоркъуу саллыкъларыны юсюнден сагъыш этмейдиле.

Ушакъны **ОСМАНЛАНЫ Айшат** бардыргъанды.
Суратны автор алгъанды.

Спорт

Дзюдочуланы сборлары бизде ётерикдиле

Ыйых кюн Нальчикде эр кишилени бла тиширыуланы араларында дзюдодан Россейни чемпионаты бошалгъанды. Алай къыралны эр кишиле жыйымдыкъ командасы баш тренери Энцио Гамбону башчылыгъында Къабарты-Малкъардан кетерге ашыкъмагъанды. Аланы кезиулю сборлары шёндю бизни республикада бардырылады.

Гамбону айтханына кёре, ол бизни жерлешлерибизни жетишимлерине ыразыды эм мындан энтта да кючлю спортчула чыгъарыкъларына ишексизди. Сборланы бизни республикада бардырылгъаны да аны бла байламлыды. Бу кюнледе тренер, таулагъа барып, спортчуланы жарау этиу-юйретиу сборларын ётдюрюрча, анда къаллай амалла болгъанына къарарыкъды.

Бизни корр.

Половников Сеулгъа барлыкъды

17-чи-29-чу ноябрьде Юг Корееяны ара шахары Сеулда ауур атлетикадан дунияны чемпионаты бардырыллыкъды. Бюгюнлюкде Россейни жыйымдыкъ командасы ол эришиулеге Чехов шахарда хазырлана турады. Россейни кёп болмай бардырылгъан чемпионатыны рекордсмени Василий Половников да ол къауумгъа киреди. Сеулда тырнауузчу жаш 94 килограмм ауурлукъда къарыуун кёргюзтюрюкдю.

Тёрт саугъа бла къайтхандыла

Пицунда шахарда 1993-1996 жыллада туугъан жашланы араларында боксдан халкъла аралы турнир бардырылгъанды. Анга Элбрус районну спортчулары да къатышхандыла.

Ол турнирден тырнауузчу жашла тёрт саугъа бла къайтхандыла. 46 килограммда бу эришиуледе Зураб Квициани биринчи болгъанды. 52 килограмм ауурлукъда уа Виктор Попов кюмюш майдалны алгъанды. Байзулланы Хусей бла Будайланы Ислам а 54 килограммда ючюнчю жерлеге ие болгъандыла.

Даражалы турнирде экинчи

Новосибирскде айтхылы спортчу, Олимпиада оюнланы чемпиону Александр Карелинни саугъасына акъылбалыкъ болмагъанланы араларында грек-рим тутушуудан тёрели халкъла аралы турнир бардырылгъанды. Анга Элбрус райондан тутушуучу Этезланы Атабий да къатышханды. Бизни жерлешибиз 54 килограмм ауурлукъда экинчи жерни алгъанды. Аны тренерле Этезланы Хусейин бла Аслан Хапажев юйретедиле.

Ахшы кёрюмдю

Алгъаракъда Иркутск шахарда грек-рим тутушуудан уллу халкъла аралы турнир бардырылгъанды. Анга Элбрус районну олимпиада резервини сабий-жаш тёлю спорт школуна жюрюген Боташланы Элдар бла Ёзденланы Солтанбек къатышхандыла. Ала экиси да кеси ауурлукъларында эришиуню ючюнчю призёрлары болгъандыла. Жашланы тренерле Этезланы Хусейин бла Локияланы Юрий юйретедиле.

А.ТЕМИРОВ.

КУЛЬТУРА

Толкъун къарсла бла ыспаслагъандыла

Нальчикде Музыка театрны сахнасында Корней Чуковскийни «Муха Цокотуха» деген чыгъармасына кёре балетни премьерасы болгъанды. Анга биринчи болуп шахарны 34-чю номерли прогимназия – сабий садына жюрюген къызчыкъла бла жашчыкъла къарагъандыла.

«Муха Цокотуха» балетден.

Бу ишге республиканы Культура министерствосу эм Музыка театр тири къатышхандыла. Лю Малиман-Владимировну балетине кёре салыннган постановканы балетмейстери КъМР-ни сыйлы артисти Р.Хакулова бла Ю.Кузнецовдула. Оркестрге дирижёрлукъну уа Россей Федерацияны сыйлы артисти Натби Шабатуков этгенди. Костюмланы сценограф эм художник Р.Дацирхоева жарашдыргъанды. Балетге къатышхан жаш артистле бла педагог-репецитор Ю.Чуяко бла концертмейстер Заур Шабатуков кёп ишлегендиле.

Ол кюн балетге къарар-гъа келген сабийле анга уллу сейир этип къарагъандыла. Спектакль бошалгъандан сора уа ала, ёрге къобуп, толкъун къарсла бла ыразылыкъларын билдиргендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратны автор алгъанды.

Юбилей

Жыры, ойнагъаны да бир бирге келишедиле

Былай къарагъанда, белгили актёр Николай Караченцовну жашауун бир айырмалылыгъы жокъду. Алай ол жюзден артыкъ фильмде баш рольланы ойнаргъа жетишгенди, театрдагъы ишлерин санамай окъуна.

Ойнагъаны бла бирге Николай бек ариу да жырлагъаны бла да айтдыргъанды атын. «Собака на сене», «Ярославна, королева Франции», «Батальоны просят огня», «Тайны дворцовых переворотов», «Один за всех», «Приключения Электроника»... Актёр къурагъан сыфатланы санап чыкъгъан окъуна къыйынды.

Россейни халкъ артисти Николай Петрович Караченцовха бу кюнледе 65 жыл толгъанды. Москвачыды. Атасы художник, анасы уа балетмейстер болгъандыла. Алай бла аны къанында эди чыгъармачылыкъ ишге жолу. Болсада школда окъугъан заманында ол спорт школгъа жюрюгенди, анга уллу сейири болгъанын кёргюзте.

Алай орта школну бошап, ол МХАТ-ны Школа-студиясына киреди. Окъууун бошагъандан сора Николай Ленинчи комсомолну («Ленкомгъа») театрына келип, жаш заманындан бери анда ишлеп тургъанды. Аны себепли Караченцов ойнагъан спектакльле бу театрда онла бла жылланы ичинде уллу жетишим бла баргъандыла. Аны таукел, хар нени да этерге къолундан келген батыр, оюмлу жигитлерин къарауучу бек жаратханды. Караченцовну сыфаты, ауазы да башхаладан иги да айырмалыды, ойнагъаны да анга кёре...

Николай актёр усталыкъны виртуозуду, трагедияда, комедияда да бирча аламат ойнайды. Кинорежиссёрла уа аны бла ишлерге бек сюедиле – не къыйын болумдан да (съёмкала баргъан кезиуде) актёр тап амал таба биледи, жарыкъ кёллюдю, чам эте биледи, нёгерлерин да кёллендиреди. Аны себепли къайда да адамла бла келише биледи, къайда да эртте танышча болуп къалады.

Театрны сахнасында аны бла башхаладан эсе кёбюрек Инна Чурикова ойнагъанды. Режиссёр Марк Захаров ишинде бу дуэтни бек хайырланады – эки фахмулу актёр аны ишини «татыуун» чыгъарадыла, спектакль бек жетишимли болады. Актёр хар ролюна кёп кючкъарыуун береди, аны себепли болур аланы кёп стресслери да.

Аладан къутулур ючюн, Караченцов спорт бла кёп жылланы кюрешгенди – суугъа секириу бла, теннис бла да. Дагъыда бир тютюнню бошагъынчы, экинчисин къабындырады. Нерваларын шошайтыргъа болушады ол, дейди кеси.

Жыргъа да ишинде уллу магъана бергенди. Андрей Миронов атлы актёр жырны фестивалы къуралгъанда, ол аны жюрисини члени болууу бла чекленмей, кеси да жырлагъанды. Аны хырылдагъан, «къычырыкъчы» да ауазы, спектаклни, фильмни болсун, бютюн сейирли, берекетли, эсде къалырча этеди. Жыры, ойнагъаны да бир бирге тап келишедиле. Былай къарагъанда, Николай Караченцов къыйналмай ойнагъанча кёрюннгенликге, сагъатла бла репетициялада кетеди аны заманы. Усталыгъы аны бла да иги ёсгенди.

РФ-ни халкъ артисти Н. Караченцов юйдегиси Людмила Поргина бла.

Караченцов бир ненча дискни чыгъарыргъа да жетишгенди. Биринде Ю.Массинни жырларын жаздыргъанды, экинчисинде уа поэт Илья Резникни сёзлерине кёре жарашдырылгъан жырладыла. Ахыр дискни жаздырыр ючюн, ол Америкагъа кетген эди – анда ишине толусунлай берилирге онг болуп.

Ишинде кесине излеми къаты болгъанлыкъгъа, юйюр жашаууна аллай заты эсленмейди. Актёрланы жыйылыуларына къатышыргъа сюймегенди. Джинса кийимлеге ёчдю, дайым ала бла айланады.

Актёрланы арасында юлгюлю юйюрле аз тюбейдиле. Николайны уа мында да насыбы тутханды. Актриса Людмила Поргина бла ётюп барады жашауу. Аланы жашлары Андрей МГИМО-гъа киргенди – халкъла аралы правону факультетине. Жашы башха усталыкъны сайлагъанында, Николайны оюму былай эди – хар кимни жашауунда кесини жолу барды, кеси сайлагъан жол. Ол анда таукел атларгъа керекди, усталыгъы бла атын айтдыра.

Актёрну насыплы къадары бир ненча жыл мындан алгъа ажымлы юзюлюргеаздан къалгъанды. Къыйын авариягъа тюшгенден сора Николай Караченцов къымылдаялмай да тургъанды. Энди акъырын жюрюп башлагъанды, сёзю да ангылашыныулуду.

Алай алгъыннгы ишине ол не хазна къайталсын. Кёп миллионлу россейли къарауучу уа, аны бир кере окъуна кёрген эсе, унуталлыкъ тюйюлдю Караченцовну оюнун.

БИТТИРЛАНЫ Аминат.

КъМР-ни прокуратурасында

Декларация бермегендиле

Зольск районну прокуратурасы налог законодательство къалай толтурулгъанын тинтгенди. Энчи белгилеп айтханда, мында регистрациялары болгъан предприятияла, организацияла бир эл мюлк налог жаны бла заманында декларация бергенлерине бла бермегенлерине къаралгъанды.

РФ-ни Налог кодексини 23-чю статьясыны 1-чи кесегини 4-чю пунктуна тийишлиликде налог тёлеучю эсепде болгъан жеринде кезиуюнде налог органнга декларация берирге борчлуду. Тинтиулени кезиуюнде ачыкъланнганыча, 2009 жылда 1-чи сентябрьге дери кезиуде районну предприятиялары бла организациялары 2008 жылгъа бир эл мюлк налог тёлерге деп декларация бермегендиле. Аны бла байламлы предприятияланы оноучуларына кемчиликлени кетерирлери изленип, 10 кёргюзтюу этилгенди.

Ата-аналаны аллында сабийле да жууаплыдыла

Юйюрню эм акъылбалыкъ болмагъанланы эркинликлерин эм сейирлерин къоруулау къыралны баш борчларындан бирлериди. РФ-ни Конституциясына кёре сабийле ючюн къайгъырыу, аланы юйретиу властьланы эм жамауатны сыйлы борчларыды.

Аны бла бирге уа жыл санлары 18-ге келген, акъылбалыкъ болгъан жашла, къызла ишлемеген ата-аналары ючюн къайгъырыргъа керекдиле. Аны юсюнден Россей Федерацияны Юйюр кодексини 80-чи эм 85-чи статьяларында шарт айтылгъанды.

Ол борчларын толтурмагъан жашла, къызла, башханы къой, уголовный жууапха тартылыргъа боллукъдула. Сёз ючюн, РФ-ни Уголовный кодексини 157-чи статьясында белгиленнгенича, сабийлерин эм ата-аналарын кечиндирирге болушмагъанла, ахча тёлемегенле уголовный жууапха тартыладыла. Аллай терсликлери болгъанла 120-180 сагъатны борчлу халда ишлерге неда тюзетиучю ишледе бир жылгъа дери урунургъа эмда 3 айны тутмакълыкъ сынаргъа боллукъдула.

Арт кезиуледе аманлыкъчылыкъны быллай тюрлюсю акъылбалыкъ болмагъанланы арасында кенг жайылгъанды. Юлгюге, 2007 жылны ал 9 айында Нальчикде ол тюрлю терсликлери ючюн 7 адам уголовный жууапха тартылгъан эсе, 2008 жылда ол кезиуню ичинде аланы саны эки кере кёп болгъанды. Быйылны 9 айында уа аллайладан 34 адам уголовный жууапха тартылгъанды, ол санда бир тиширыу.

Аладан сора да, РФ-ни Уголовный кодексини 157-чи статьясыны 2-чи кесегине кёре да арт кезиуде 2 адам терсликлерине жолукъдурулгъандыла. Алай ол статьяны 1-чи кесегине кёре этилген аманлыкъчылыкъны битеу жамауатха къоркъууу барды. Къалай бла десегиз, ата-аналаны акъылбалыкъ болмагъан сабийлерине къайгъырмагъанлары бек уллу аманлыкъгъа саналады. Ишлемеген сабий не бла баш кечиндирсин?

КъМР-ни Прокуратурасыны пресс-службасы.

Акъыл ишни ыйыгъы

2-чи ноябрьден 8-сине дери астрологну прогнозу

Къочхарла. Бу ыйыкъда сиз тышындан къысыулукъ этиуге бойсунурукъсуз - сизни женгил ийнандырлыкъдыла эм асламла жанына къошарыкъдыла. Болсада «уллу ауаз бла сёлеширге» заман а иги тюйюлдю.

Танала. Бу ыйыкъда кесигизге бек ышанырыкъсыз. Ол а ишде кемчиликлеге келтирликди. Тёзюмсюзлюк жууукъла бла байламлыкъланы бузаргъа боллукъду.

Эгизле. Сизге санны игиликге айландырыр заман жетгенди. Ичигизден кёрюп болмагъанла бла байламлыкъ нек жюрютесиз неда бир заманда да жашауда бардырылмазлыкъ кёп планланы нек жарашдырыргъа кюрешесиз? Реалистле болугъуз.

Айрычабакъла. Жулдузла сизге ахча бла байламлы жетишимле болдурлукъсуз, дейдиле. Бош кюрешмегенсиз ахыр айлада. Бу ыйыкъда сиз сабийлеригизге юлгю болаллыкъсыз - иги эм аман жаны бла да.

Асланла. Сабий заманыгъызда сизге анагъыз кеси тенглилеригиз бла эм сизни къатыгъыздагъыла бла тенглик жюрютюгюз деп айтмагъанмыдыла? Ол тюз болгъанын сиз кёзюгюз бла кёрлюксюз.

Къызла. Ыйыкъны ичинде муратыгъызгъа жете барлыкъсыз. Шуёхларыгъызны неда коллегаларыгъызны болушлукъларына ышаныгъыз. Кесигизни къыстырыкъларыгъыз окъуна жетерикдиле сизге.

Базманла. Жууукъ кюнледе сиз жарсыу кёллю боллукъсуз. Ол себепден сизни прогнозугъуз толмаса да, хар зат да жеринден тепмегенча сезимигиз боллукъду. Оюн осал болса да, аны эслемегенча этигиз.

Бузоубашла. Сизни бу ыйыкъгъа чакъырыу сёзюгюз былайды: «Хар ким да акъыллы боллургъа боллукъду!». Ол адамны жыл санына, сынауна да кёре болмайды. Кесигизни жууаплылыкъда, келе тургъан заманны ангылауда жюрютюрге кюрешигиз.

Садакъчыла. Бу ыйыкъда бола тургъан ишле сизге толкъунлу тенгизча кёрюнюрюкдюле. Аллай тенгизде батып кетмез ючюн, бир жанына къачып къутулурча болушлукъ керекди.

Текемюйюзле. Сизге кесигизни ангылар кезиу жетгенди. Тёгерегигизде кесигизни жюрютгенигизге ыразы тюйюл эселе да, замандан алгъа баргъанла моданы къурагъанларын эсигизде тутугъуз.

Суукъуйла. Бу ыйыкъда бола тургъан ишлеге башчылыкъ этерге кюрешгенигиз бошуна кетерикди. Юйде да сизни эригиз не къатыныгъыз этерикди ишлени. Сиз а жаланда къарап турургъа онг табарыкъсыз.

Чабакъла. Бу ыйыкъда сиз алгъын этген осал ишлеригиз ючюн тёлерге керексиз. Битеу ала ючюн сиз аурургъа боллукъсуз неда бир башха болумлагъа тюшериксиз. Болсада артыкъ къайгъы этмегиз, бар къыйынлыкъладан жетишимли ётериксиз.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю - 42-67-68, 42-24-02.
Экономиканы бёлюмю - 42-66-73.
Культураны бёлюмю - 42-75-82.
Социальный политиканы бёлюмю - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - 47-26-39, 42-66-71.
Письмоланы, рекламаланы эм билдириулени бёлюмю - 42-37-94.
Тилманчланы бёлюмю - 47-31-28. Сурат алыучу бёлюм - 42-68-72.
Бухгалтерия - 42-30-87
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —Н-0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Османланы Айшат - дежурный редактор; Гайыланы Рита - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (3, 4-чю бетле), Ахматланы Шахида (1, 2-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 3485

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

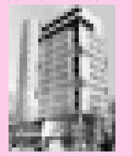

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5